

ЈАНУСОВСКО ЛИЦЕ ПОЕЗИЈЕ ЗДЕНКЕ ВАЛЕНТ БЕЛИЋ

Зденка Валент Белић, *Еѿеризација – ван конТЕКСТА / Éterizácia – mimo konTEXTu*, Графомаркетинг – Spolok slovenských spisovateľov, Нови Сад – Брати-слава 2019

У збирци песама *Еѿеризација* са поднасловом *ван конТЕКСТА* Зденке Валент Белић резонирају необичне референце које упућују на антички код. У њој има нечег јанусовског, космолошког које трага за изворним архе, и напokon има у њој нечег митолошког. Када говоримо о јанусовском језгру, имамо на уму одређено гротескно врдање којим лирски субјекат избегава да нам се недвосмислено прикаже да ли је мушки или је женски, односно да ли је у питању женско или мушко писмо, да ли је појмовно или метафорично, да ли је у питању реч послужена на столу, како би рекао словачки песник Милан Руфус „прецизна као со”, или долази са онога света; јанусовско лице нас перманентно завараватиме што је у неким песмама оптимистично, животињско, инстинктивно, еротско, рудиментарно, али већ у следећој песми, или чак и на крају поменуте, постаје лирско-меланхолично, рањиво, песимистично, резигнирано или помирено са несавршенством бића (*Nota bene* у свом централном естетском, али и политиколошком спису и манифесту модерног словачког народа *О народним ѿесмама и бајкама ѿлемена словенских* Људовит Штур је написао да се у основи меланхолије словачких и словенских народних песама налази осећање туге услед несавршенства света), а овај елеменат естетике романтизма јавља се као примерени кључ за интерпретацију једне димензије, једног пола поезије Зденке Валент Белић. Онај други пол, друга страна јанусовског лица, је постмодернистички – једино постмодерна може бити тако блиска романтизму и да сачињава јединствено лице као што је јанусовско. Јер ниједан систем није успевао да разуме, да успостави аналогни филозофски и естетски програм са романтизмом, као што је то учинила постмодерна: оним сувереним осећањем да се све може, да се све сме, да је све дозвољено, пошто геније успева да га обухвати. Идеју да је песник господар постојања и егзистенције и да креира свет према сопственим мерилима, што јесте заговарао романтизам, пронашло је своју духовну и уметничку паралелу у постмодернистичком осећању краја. Романтична иронија се преточила у постмодернистичку иронију, романтично препотентно „ја све могу и све смем” се тек неприметно модификовало у постмодерно безобразно и подругљиво: „све није квантитет, већ постигнути квалитет”. Тако и гест лирског субјекта Зденке Валент Белић једном кокетира са женском осећајношћу, која тражи разумевање за сопствени немир, тугу, осећај празнине, усамљености, неиспуњености, са женском рањивошћу, која

тежи да пронађе заштитничку руку, загрљај снажнијег – можда мушкарца – али одмах затим, у духу актуелних постмодернистичких родних, феминистичких итд. тенденција и прокламованих теза, открива да су шупље врбе иструлиле и нестале, да нема коме да се пожали, да се изјада, нема где да пронађе ослонац, самилост – једино ако – и поново у духу постмодернистичке ироније – у тексту или његовом надређеном облику – у контексту. Јанусовско лице лирског субјекта поезије Зденке Валент Белић покушава да пронађе адресата својих женских осећања и својих мушких идеја у два различита света: оном животном, у ком открива све парадоксе и апсурде света, о ком је сведочио модернизам (од елиотовске *Пусте земље* све до битничког архетипа путовања), али и у оном другом свету, простору постмодернистичке интертекстуалности, у свету текстуалних порука, референци из ког поменути Елиот није пронашао други излаз, до пута вере; али постмодерна управо у овом свету порука, референци, фрагмената, срце, делића, крпа прошлих светова итд. – успева да ужива, да се башкари, брчка попут прасета у блату, да доживљава малтене екстатичну сласт, када се у миксеру налази све, читав космос, целокупно постојање, земља, на којој се налазе и и ноге и бораве звезде, где има вишка наше главе – највиша сласт настаје у тренутку, када на том миксеру треба притиснути дугме СТАРТ.

Лирски субјекат Зденке Валент Белић с једне стране тугује што је свет, чији је саставни део, несавршен и што у сваком тренутку мора да промишља своју егзистенцију, што стално мора да трага за смислом свог постојања, тражи светлост која ће у њему покренути живот: „Очи ће се испунити новим светлом, / пустим ли га у себе / када зашупка под прозором. // Мољака да га узмем и нахраним. / Испијам хладну покору. / Ако је соц опорог укуса, / арому остатка дана више не примећујем” („Укус”).

Међутим, с друге стране исти тај лирски субјекат је свестан да спаса нема и, како је велики пророк постмодерне Фридрих Ниче (можда већ због тога што је био син лутеранског свештеника, а Бог би требало да буде очев радни материјал) саопштио: „Бог је мртав!” и да је нестала свака перспектива вере као велике вредносне али и егзистенцијалне вертикале западне цивилизације. Свестан овога лирски субјекат Зденке Валент Белић прибегава самоиронији и уместо живота, призива тек преживљавање.

Уместо модернистичког витализма, који налази суштину животне снаге *vis vitalis*, уместо модернистичке жеље за прихватањем мужевне снаге (од Доброслава Хробака по Радјарда Киплинга) лирском субјекту се овај ерос, као животна снага и то не само биолошког живота, него и ерос као животна снага идеје лепоте, како нам говори Платон у свом *Симпозију*, овај ерос се губи: „Ускоро ћу се пробудити. // Притиснућу му прсте на вене, / утврдићу пулс, / унећу му се у лице, / испитаћу дише ли, / боли

ли га нешто. / Гркљан, / душник, / чак до желуца испипаћу, / има ли све што треба, / и испод стомака. / Да ли је цео жив. / Хоћу ли му се предати, / или ћу му вене прегристи. // Новом дану, што управо почиње” („Буђење”).

Мушкарчево место заузела је егзистенција!

Ако је мушкарац био *conditio sine qua non* пола који је кореспондирао са еросом, да ли је онда свет без мушкарца – чије место је заузела егзистенција – супротни пол који кореспондира са танатосом? Да ли је наша постмодернистичка иронија и аутоиронија просто маска за прикривену агресију, бес и деструкцију, као основне симптоме танатоса, инстинкта смрти, како их је дијагностиковао Фројд?

Ако би требало визуелно материјализовати јанусовско лице, одредио бих му лик Јозефа Подхрадског – има пуно сличности међу њима. У словачкој књижевности није нико толико туговао због робовског положаја словачког народа и истовремено са толико религиозне енергије описивао други долазак Месије и праведно ослобођење словачког народа од робовског јарма; нико није био толико изнутра раздвојен – да ли је лутеран или је православац, Словак или Србин, конзервативац или либерал, нико се није толико двоумио како да васпитава своју децу – да ли у духу штуровском и панславистичком или романтично западном (његова деца су једном инклинирала ка словенству, рецимо ћерка Адела, док је с друге стране његов син Владимир био високопостављени српски слободни зидар); нико као Јозеф Подхрадски није мрзео западни романтизам са његовим растројеним јунацима, са свим његовим Фаустовима, Манфредима, Чајлдовима Харолдима, Хиперионима итд, са свим тим лудацима, шизофреницима и безумницима, док с друге стране у словачкој књижевности вероватно нећемо ни пронаћи аутора који би се јаче него Подхрадски фасцинирао безумницима, лудилом и бунилом, а чији стил и естетика је на граници лудила, булажњења, верског трансa, глосолалије или неког сакралног романтичног диктата подсвести.

Лирски субјекат из збирке *Етхеризација* Зденке Валент Белић ову јанусовско-подхрадсковску маску ставља у свечаним тренуцима – и то не само тиме што пише на два језика – на словачком и српском, гради неологизме, трага за сопственом суштином између ова два национална и конфесионална принципа, тако што се труди да пронађе кључ за властити креативни немир, сопствену распоућеност, личну приватну несигурност, превелик очај који је прерастао у резигнацију управо због несавршенства света.

Ту се јавља још једно јанусовско питање: да ли ово несавршенство света у макрокосмосу или микрокосмосу? И одговор достојан филозофа: „и – и!” Онај наш западни свет, наш макрокосмос спутавају проблеми постмодерне, или поетичније речено: патња због смрти Бога. А онај наш словачки микрокосмос?

Лирски субјекат Зденке Валент Белић у збирци *Етиеризација* свестан је свог јанусовског положаја: склони смо да уживамо у свом постмодерном вашару на ком се продаје све и свашта: од јефтиних вафли, до папирних фрагмената из Кумрана. Навикли смо да живимо у свету у ком не знамо шта је горе а шта је доле. Једино што нам недостаје подстицај да се ослободимо тог осећања, недостаје нам одлука, одважност, фали нам онај шамар који би нас ослободио опијености, осећања: Ако већ тоне Титаник – хајде да отплешемо опроштајни валцер. Тај лирски субјекат зна да наручивање валцера на Титанику није исправан став, добар правац је да потражимо прслук и чамац за спасавање. А опет, недостаје што одлучности, нема првог корака, нема наума које претходи првом кораку.

Лирски субјекат Зденке Валент Белић у збирци *Етиеризација* ставио је јанусовску маску и открио свој лик: попут грчког пророка, вешца Тиресија: треба да пресуди спор између мушкарца и жене, између мушке модерне и женске постмодерне, између туге, меланхолије и депресије модерног и тужног кеза, меланхоличног церкања и депресивног очајничког кривљења и подврискивања постмодерне. Као што је најславније пророчанство митског Тиресија било поверено краљу Едипу, можда нам и лирски субјекат ове збирке сугерише да се узрок наше пропасти налази у нама самима.

Једино, што не знамо јесмо ли ми попут тебанског Едипа да у пророчанство не верујемо, да га исмевамо, зато што нисмо у стању да видимо оно што пророк види. А ова наша едиповска гордост није ништа друго, до хибрис који је, како је већ од антике познато, у корену сваке трагедије.

Михал БАБЈАК

БИЋЕ (И ДАЉЕ) ТРЕПЕРИ

Милан Вучићевић, *Одломци о ѿзном*, Повеља, Краљево 2016

Новица Петковић је поводом поетске збирке *Маина* Борисава Радовића говорио да је најтеже певати о *Ницији*. То није ништавило, већ скривена, непојамна и неизрецива суштина како људског, тако и свеукупног постојања, коју песник слуги не само тропима, односно истраживањима и својеврсним и експериментима са језичким материјалом, него и посматрањем и дубоким осећањем онога што постоји иза појавног света.

Овог тешког задатка се од своје прве (*Торзо ѿјесења*, 1995) па доследно до своје седме збирке поезије, назване *Одломци о ѿзном* (2016), прихватио Милан Вучићевић. Овај песник је већ од своје прве објављене